

Ruben Nilson (1893-1971) – vislyriker

Lars Lindb

Ja, den där har man sett på ett ölschapp i gamla Klara
Ruben Nilson, ”Till bröderna i Klara”

Ruben Nilsons bakgrund samt något om Klarabohemerna

Den grupp som har benämnts Klarabröderna eller Klarabohemerna bestod av författare, konstnärer och musiker som från 1920-talet drogs till tidningskvarteren runt Klara kyrka i Stockholm. Här erbjöd tidningarnas redaktioner en marknad för dikter och noveller mot kontant betalning, vilken omsattes på krogar och ölschapp, främst Café Cosmopolite. Under 1930- och 40-talen var Nils Ferlin den självskrivne ledargestalten i bohemkretsen i Klara. De flesta Klarabohemerna var inflyttade från landorten. Endast ett fåtal var infödda stockholmare och dessa blev kanske därför mer flyktiga medlemmar i samhörigheten i Klarakvarteren. Ruben Nilson hörde till detta fåtal. Han växte upp i Hagalund, vilket Olle Olsson senare gjorde välkänt genom sina naivistiska målningar.

Ruben Nilson började måla tidigt, och bildkonstnär var och förblev Ruben Nilson under hela sitt liv. Han såg sig själv främst som bildkonstnär, bara i andra hand som ordkonstnär, och deltog bl.a. i utställningar på Liljevalchs 1930 och 1931.¹ Redan som 16-åring, 1909, gick han på Konstfack, dåvarande Tekniska Skolan, och dess aftonkurs i frihandsteckning under två terminer, men tvingades sluta av ekonomiska skäl.² Ruben Nilson var inte enbart poet och kompositör utan även bildkonstnär och illustratör samt trubadur; det sista om än enbart i den trängre vänkretsen. På så vis är hans visböcker sannskyldiga allkonstverk. Redan i januari 1936 invaldes Ruben Nilson i Samfundet Visans Vänner, strax efter publiceringen av sin första vissamling *Vanvördiga visor*.³

Till skillnad från de flesta av de övriga Klarabohemerna hade Ruben Nilson en gedigen arbetarbakgrund. ”Arbetarhem, far möbelsnickare, 8 par skor under matbordet, de minsta var mina”, berättar han i sin levnadsbeskrivning.⁴ Han föddes på Skånegatan 66, Katarina församling, Stockholm, och familjen flyttade tidigt till arbetarstadsdelen ”Sibirien”, Birger Jarlsgatan 107, och 1901 till Örby

villastad, söder om Skanstull. Tre utpräglat storstadsproletära miljöer. Ruben Nilson gick 1906 ut den sjuåriga folkskolan, som 13-åring, med utmärkta betyg och började snart sin yrkesbana i broderns firma.

[...] började [...] i plåtslagarlära (år 1906). Olycksfall två våningar samma år, Nya Polishuset, Kungsholmen. Jag gick med armen spjälad ett par månader, men lärde mig åka velociped under tiden.⁵

Tidigt ingick i hans umgänge amatörmusiker som säkerligen påverkade Ruben Nilsons känsla för musik. I Ruben Nilsons visor, i regel tonsatta av honom själv, finns en bakgrund av mörka bakgårdar, enkla livsvillkor och proletära miljöer. Ruben Nilson lämnade familjelivet och plåtslagaryrket 1937 och ägnade sig därefter helt och hållet åt måleriet och visdiktandet i vad som mest tycks likna ett eremitliv. Från 1939 fick Ruben Nilson disponera en lägenhet i Klarakvarteren, vilken huvudsakligen användes som möbellager och han bodde där fram till mitten av 50-talet då rivningarna av Klara nådde hans krypin.⁶

År 1957 fick Ruben Nilson SKAPs (Svenska Kompositörer av Populärmusik) stipendium tillsammans med bland andra Evert Taube. Nils Ferlin-sällskapet, bildat år 1962, inrättade ett lyrikstipendium till Ferlins minne. I sitt sökande efter en poet med "samma livssyn som Ferlin, satirisk och frätande som saltsyra, ömsint, sångbar, tänkvärd och dessutom försedd med rimkonstens krona", fann sällskapet för det första Ferlinpriset bara en värdig kandidat – Ruben Nilson. Ett år senare fick han Stockholms kulturstipendium. Samtidigt började STIM-ersättningar att utbetalas till honom, framförallt genom Fred Åkerströms inspelningar av Ruben Nilsons visor.⁷ Epitetet som "en av de mest särpräglade bohemerna" är ovanligt träffande för Ruben Nilson.⁸ Hans egen kommentar till bohemlivet i Klara är lakonisk.

Visseligen hade vi rätt kul ibland, men för det mesta var det snack på kaféer och krogar för att fördriva tiden och ledan. [...] För det mesta höll vi till vid gamla 'Gangsternorma' vid Hötorget. Det var naturligtvis Ferlin som var centralfiguren, han var legendarisk redan då, men han satt mest tyst hela tiden och man visste aldrig var man hade honom.⁹

Ruben Nilsons biografi har tecknats av Matts Heijbel, som intervjuade ett stort antal av diktarens vänner och släktingar. Däremot har en litteraturvetenskaplig analys av hans visor, liksom av de flesta av Klarabrödernas "inre krets", bortsett från Nils Ferlin, låtit vänta på sig.

Ruben Nilsons efterlämnade material finns till övervägande del i Svenskt Visarkiv. I främsta rummet kommer i denna artikel den tematiska inriktningen i

Ruben Nilsons texter att behandlas samt de intertextuella beröringspunkterna. Bernt Olsson skriver om den profana, litterära visan, att "[n]ågon modern undersökning av visan som genre existerar inte".¹⁰ Den världsliga, litterära visan i långt perspektiv saknar en grundläggande beskrivning, och föreliggande artikel är endast ett detaljbidrag i det ofantliga och i sina huvuddelar obeskrivna perspektivet av den profana visan från 1600-talet fram till dagens moderna visa.

Ruben Nilsons texter

Grundarbetet i form av en genomgång av Ruben Nilsons efterlämnade papper, deponerade i Svenskt Visarkiv (SVA), redovisas i tabellform i en förteckning tillgänglig i Visarkivets bibliotek. Häri inkluderas också två original funna i Sveriges Pressarkiv i Riksarkivet. Denna genomgång har givit delvis ny information angående det icke-publicerade materialet, samt belyser i några fall bakgrunden till motiv i Ruben Nilsons vislyrik. Ruben Nilson gav endast ut tre diktsamlingar, två på 1930-talet och en på 1940-talet, men - vill jag visa - hade långt gående planer på ytterligare en. Detta kan tyckas vara ett sparsamt resultat för en visdiktare, som publicerade sig första gången redan år 1912 i skämttidningen *Nya Nisse* som nittonåring under pseudonymen Isendorf.¹¹

De publicerade vissamlingarna - några utvecklingslinjer

Då Ruben Nilson gav ut sin första diktsamling *Vanvördiga visor* 1935 hade han skrivit dikt under tjugofem års tid.¹² Samlingen innehöll därför dikter från hans ungdomstid, hans tid som arbetare inom plåtslageriyrket, över tiden som egen företagare och familjeförsörjare, samt vidare fram till hans uppbrott från familjen och början på "bohemlivet". Samlingen domineras dels av bibelpastischer, dels civilisationskritiska visor. Att denna samling är väl genomarbetad kan kanske utläsas av att två tredjedelar av samtliga texter är tonsatta.

I den andra vissamlingen *Vår vackra värld* är enbart en tredjedel av texterna tonsatta. Den relativt korta tiden mellan den första och andra samlingen samt den låga andelen tonsatta dikter i den senare kan ge anledning till reflexioner om huruvida utgivningen av *Vår vackra värld* pressades fram av förlaget eller honom själv. De till övervägande delen positiva recensionerna och en god försäljning av debutboken kan därvid ha varit pådrivande krafter. Samlingen upptar endast *en* bibelpastisch, men liksom tidigare får civilisationskritiken stort utrymme. Det som skiljer *Vår vackra värld* från *Vanvördiga visor* när det gäller tematiken är främst att nya områden som riddarparodi och stämningssikt samt en sjömansparodi tillkommit. I denna den andra samlingen är de intertextuella

sambanden med Bellman, Sjöberg och Ferlin i några texter tydliga.

Den tio år senare utgivna *Balladen om Eken och andra visor* innehåller tjugotvå visor, varav tjuugo är tonsatta. Även i denna samling finns endast en bibelpastisch. Nytt är däremot ett antal visor med Stockholmsmotiv, samt visor med spelmans- och poetmotiv samt liv- och dödmotiv.

V4 - den planerade fjärde vissamlingen

Den enda inspelade intervjun som finns bevarad med Ruben Nilson gjordes 1965 då han var 73 år gammal.¹³ Det hade gått nästan 20 år sedan den senaste, och som det kom att visa sig också den sista, vissamlingen *Balladen om Eken* kom ut. På frågan om han fortfarande skriver visor svarar han: "Nej, det har jag inte haft tid med", men "det skulle nog gå att skrapa ihop till en sån' där bok till, men jag har inte idats, som det heter". "Det kan ju hända när man inte har något annat att göra nångång, så kan man sätta igång. Jag har ju en 15 - 16 stycken som ligger som möjligtvis kan hålla, en del går an tycker jag".

I Ruben Nilsons arkiv i SVA finns en uppställning som kan tolkas som en innehållsförteckning till en planerad fjärde visbok, V4, vilken förtecknar just "en 15-16 stycken" visor.

[ILLUSTRATION 1]

Den planerade fjärde vissamlingen V4. Svenskt Visarkiv.

De titlar som fyllts i med bläck får antas ha passerat någon form av urvalskriterium hos Ruben Nilson, och skulle tas med i vissamlingen om den hade utgivits. I augusti 1959 skriver Lars Hökerberg, Ruben Nilsons förläggare, i ett brev till honom: "Jag vet att Du har minst 50 nyskrivna, opublicerade dikter liggande i skrivbordslådan hemma i Hagalund. Någon gång har jag tänkt tanken att ta mig ut till dig för att se hur Du bor och hämta manuskriptet."¹⁴ Manuskriptet hämtades aldrig, och den fjärde vissamlingen förblev outgiven. Samtliga de titlar som nämns i "V4"-dokumentet finns i SVA:s samling. En del av dessa har publicerats i andra sammanhang. De "minst 50 nyskrivna, opublicerade dikter", som Lars Hökerberg nämner i sitt brev stämmer väl överens med det dryga femtiotal dikter vilka var opublicerade 1959, och som nu finns i SVA.¹⁵ I Ruben Nilsons arkiv i SVA finns även ett femtontal noveller. Två av dessa noveller tar upp samma tema som återfinns i de publicerade visorna. Det gäller novellerna "Stensprängare Valgren" och "Förstadsromantik".

Kärleks- och naturlyrik

Uppdelningen av visan i episka och lyriska visor ger för Ruben Nilsons del en klar övervikt för de episka, berättande visorna, medan de lyriska är i klar minoritet. Två av de vanligaste temata inom visan som genre är kärleksvisan och den naturlyriska visan. Båda är starkt underrepresenterade i Ruben Nilsons viskonst. Hos Ruben Nilson är speciellt kärlekslyrik och uttryck för längtan efter mänsklig närhet påfallande magert företrädd. Ruben Nilsons "Fimpen och tändstickan", som jag behandlar senare är en kärleksvisa, men det samhällskritiska inslaget överväger. I Ruben Nilsons efterlämnade samlingar finns några få exempel på kärlekslyrik, vilka dock aldrig publicerades under hans livstid. Dikten "Tänk på mig nångång" speglar en längtan bort från ensamheten, och till någon som åtminstone tänker på diktjaget.

1. Dagarna gå i förtvivlan
natten är hemsk och lång
Jag är så ensam - ensam
Tänk på mig nångång!
[---]
3. Jag ville gå ut i natten
vid svarta, sjungande vatten
och vandra vid skog och älv
- jag ville fly från mig själv

Detta är en av de få texter som kan rubriceras som kärleksdikt och som ett rop om samhörighet i hela Ruben Nilsons textproduktion. En svag viskning från Dan Anderssons visor kan förmärkas i Ruben Nilsons formulering "vid svarta sjungande vatten", exempelvis i "Må de svarta salta vatten svalka kinder febreröda" (Omkring tiggaren från Luossa), och "över svarta vreda vatten spelar natten upp till bön" (En spelmans jordafärd).

Den likaledes opublicerade "Sången om Vi" är en dikt om kärlek på stikisk vers vilken har en betydligt ljusare grundton. Diktjaget förkunnar:

Detta är sången om Vi.
Mäktig skall den ljuda som ett oratorium i våra själar.
Ingen skall läsa den. Ingen skall höra den. Ingen skulle förstå den.
Bara Du och Jag.

Frasen "Ingen skall läsa den. Ingen skall höra den" i "Sången om Vi" kan stå

som en sentens för Ruben Nilsons kärlekslyrik. Han skrev kärlekslyrik, men den var privat. Erotiskt färgade eller burleskt grovkorniga visor och dikter vilka uppträder i svensk dikt från äldsta tid och blev vanliga under 1800-talet och början av 1900-talet finns varken i Ruben Nilsons publicerade eller opublicerade texter. Det närmaste vi kommer är ett oskyldigt "var lördagskväll så fick han förskott på sin lön" i "Laban och hans döttrar".

Liksom kärleksdikt är även den naturlyriska poesin relativt sparsamt företrädd i Ruben Nilsons produktion. Den blandning av kärv bitterhet och lekfull ironi som präglar hans texter, med det hårda arbetet, fattigdom och människans utsatthet som behandlas i merparten av hans publicerade visor tillät honom inte att publikt föra fram lyriska, känslösa texter. Liksom i kärleksvisorna ovan kom även två av de naturlyriska dikterna att förbli opublicerade.

VÅRPEKORAL

1. Mörka vila Mälarns vågor
under dimmans silverslöja
och som stumma, vilsna frågor,
ett par bleka stjärnor dröja
över västerland
Solens första spröda lågor
tända dagens brand

[---]

3. Marken doftar, luften söver
och oändligheten välver
tomma blåa intet över
millioner kryp, som skälver
i en rusig vår - - -
Drömmande om höstens klöver
beta kungens får

Den opublicerade "Vårpekor" har en svag bellmansk ton som för tanken till "Fredmans epistel nr 39", första och tredje strofen. Ruben Nilson använder i "Vårpekor" ett för honom atypiskt språk som ligger nära Bellmans. Här finns ett bildspråk, som annars i stort sett saknas i Ruben Nilsons visor: "vila Mälarns vågor", "dimmans silverslöja", "stjärnor" som "stumma, vilsna frågor", "spröda lågor", "dagens brand", vinden "gäckas". "Vårpekor" är relativt unik i Ruben Nilsons lyrik genom sitt högstämda och högtidliga språk. Med ordet "pekor" i diktens titel aviserar han tydligt att detta är en imitation,

men att det kanske inte kommer att uppfattas så av läsaren.

De publicerade texter som tematiskt kan hänföras till naturlyrik finns alla i den andra vissamlingen *Vår vackra värld*. Två av dem, ”Visa om våren” och ”Höstmelodi”, varierar temat om hur det nya, späda genom hård kamp övervinner det gamla, döda och multnande för att inte kvävas. Dikterna kan ses som metaforer för det hårda arbetets renande kraft. ”Visan om våren” kan alternativt tolkas som att underklassen - ”blommor [...] ur frusen mull” - hindras av en konservativ överklass - ”skräp från en gången tid” - och som kräver klasskampen ”vars motstånd ej kan hävas utan bitter strid”. ”[S]olens reningsbad” är i detta tolkningsförslag den dag då arbetarklassen kommer att ”från mörkret stiga [...] mot ljuset”.

VISA OM VÅREN

Vissna löv och kvistar täcker
markerna, när solens gull
vårens späda blommor väcker
upp ur frusen mull.

Många unga plantor kvävas
utav skräp från gången tid,
skräp vars motstånd ej kan hävas
utan bitter strid.

Varje liten ört som strävar
efter solens reningsbad
måste kämpa sig igenom
ruttna fjolårsblad.

I båda dikterna, främst i ”Höstmelodi”, finns ett bildspråk som inte ofta förekommer i Ruben Nilsons publicerade visor - ”Vinden spelar i höstens hagar / mörkrets preludium”, ”Björkarna gråta / guld och blod”.

Arbetarskildringar

[ILLUSTRATION 2]

Mäster Palm.

Detalj ur monumentalmålningen

Arbetarrörelsens historia

av Ruben Nilson.

Redan som 15-åring, 1908, gick Ruben Nilson med i fackföreningen Bleck- och plåtslagarföbundet. De rena arbetarskildringarna i hans diktning är dock relativt få. Dessa visor med motiv från kroppsarbete av olika slag, bygger på Ruben Nilsons egna arbetserfarenheter som plåtslagare inom byggnadsindustrin. Med självironi sade han sig ha varit ”plåtslagarlärling i 30 år”.¹⁶ Även minnen från uppväxten i arbetarmiljö återspeglas i hans texter. Ruben Nilsons radikalism var välkänd och i sin ungdom hade han kontakt med ungsocialisterna, och han publicerade sig i ungsocialisternas anarkistiska tidning *Brand*, men var troligen aldrig organiserad. Det går inte att finna några partipolitiska inlägg i hans visor. Arbetarvisorna uttrycker social medkänsla, och centralgestalterna i hela hans diktning kommer ur arbetarklassen och bland gruppen av samhällets utstötta.

Det var ju bekymmer men aldrig någon sentimentalitet. Sentimentaliteten i jobbklassen är en uppfinning av särdeles medelklassiga skribenter och tillverkare av bokromaner. Vi var revolutionärer, fredliga sådana visserligen, men kriget var ju i full gång. Kriget för rätten att få äta sig mätt.¹⁷

Ruben Nilson ser sig själv som radikal, en som kämpar för social rättvisa och för jämställdhet mellan klasserna. Han förespråkar dock aldrig någon militant revolution, utan är av allt att döma en radikal socialdemokrat men utan den kollektivism som socialdemokratin står för. Snarare är han anarkist i Proudhons anda, vilka eftersträvar ett samhälle där individen utsätts för så lite tvång som möjligt, avståndstagande från centralism och dessutom var han en ivrig antimilitarist. Individualism är hans ledstjärna, och ”magfrågan” ett återkommande tema. I Ruben Nilsons monumentalmålning *Arbetarrörelsens historia* finns inga militanta motiv, utan här beskrivs det arbetande folkets, ”revolutionärer, fredliga sådana”, strävan mot jämlikhet och väldfärd med välorganiserade och fredliga Första maj-demonstationer och med August Palm som centralgestalt och förebild.

”Rallarevisa” är kanske den mest genomarbetade arbetarskildringen. Förutom att visans huvudperson Johan Alfred Johansson är en hårt arbetande rallare, som inte viker undan för någon, så framhålles redan i inledningen fattigdomen, vilken dock inte hindrar honom från att känna stolthet för det arbete som han utför. Den andra strofen inleds med en hyllning till hans arbetsförmåga, och övergår därefter till att beskriva hans förmåga på erotikens område. Visan handlar om den idoge arbetaren som ett ideal, men i tredje strofen byts idealbilden ut och de mindre goda sidorna förs fram: ”kort och sprit [...] söp och

slogs". Minnet av "den skötsamme arbetaren", arbetaren med goda och dåliga sidor, och allt han åstadkommit "med hacka och med spade och med flaskor och med kort" lever kvar.

1. Han var en fattig rallare i Sveriges långa land
som baxat sten och burit räls och schaktat grus och sand,
som sovit i baracker uti Kiruna och Sveg,
som älskades och hatades, ty stormig var hans väg.
Och Johan Alfred Johansson det var hans stolta namn,
och aldrig skall det glömmas ifrån Sveg till Simrishamn.

2. I rök och damm han bröt sig fram med slägga och med spett,
och på hans stråt blev marken våt av tårar, blod och svett,
och mången fager tärna, som han slöt uti sin famn,
hon tappade förnuft och sans och viskade hans namn:
»O, Johan Alfred Johansson, du är en härlig man,
du gör precis rakt som du vill — och Jösses vad du kan.

3. Han handskades med kort och sprit, med krut och dynamit
och söp och slogs och jobbade med samma sega flit.
När knivar blänkte vasst och kallt i månens bleka sken,
då stod han lugnt, hans slag föll tungt var gång som smockan ven.
Ty Johan Alfred Johansson han var en modig man,
och den som inte stannade han flydde och försvann.

4. I Narvik och i Boden, Vilhelmina, Östersund,
i Orsa, Sveg och Hede, Bollnäs, Ljusdal, Hagalund
berättas det i bygderna om allt vad han har gjort
med hacka och med spade och med flaskor och med kort.
Och mången gammal flamma går och drömmer än i dag
om Johan Alfred Johansson och om hans rallarlag.
[---]

Den andra strofens inledning kan möjligtvis föras tillbaka på Esaias Tegnér's "Kung Karl, den unge hjälte, / Han stod i rök och damm. / Han drog sitt svärd från bälte / Och bröt i striden fram". Evert Taube har i "Balladen om Ernst Georg Johansson" liksom Ruben Nilson använt sig av huvudpersonens långa, men musikaliskt spänstiga namn. Även knivslagsmålet förenar de båda texterna. Det vore naturligt att förutsätta att den mer kände visdiktaren skulle ha inspirerat

debutanten Ruben Nilson, men *Vanvördiga visor* publicerades ett år innan det att Taubes visa utkom.

I avslutningen på "Rallarevisa", då Johan Alfred inte längre kan leva upp till sina ideal tar han sitt liv. Visan får en autenticitet genom de många ortnamnen, speciellt hopningen i strof 4. I en konventionell, idealiserad arbetarskildring skulle slutstrofen varit helt annorlunda utformad, men den typen av visor finns inte i Ruben Nilsons vissamlingar. Han skriver handfasta arbetarskildringar med en kännetecknande ironi, inte idyller. I dessa senare ingår schablonerna: det hårda kroppsarbetet - de proletära villkoren - flickan - flaskan - slagsmålet. Klichéer som "Sveriges långa land", "tårar, blod och svett", "fager tärna", "Jösses vad du kan", "knivar blänkte vasst och kallt", "i månens bleka sken", understryker ytterligare den ironiska inslaget. När han däremot författar en visa till sin fackförening Bleck- och plåtslageriförbundets 50-årsjubileum 1943 med titeln "Gesällvisa" blir visans idealiseringen av arbetet och arbetskamraterna en naturlig del ur genren hyllnings- och jubileumsvisornas fatatur. Här finns också schablonerna och ironin, men de är underordnade det högtidliga tillfället. Då fladdrar de röda fanorna och de "fria yrkesmän", som inte tål något tvång och utför sitt jobb "med heder" hyllas för sitt arbete. I slutstrofen fortsätter plåtslagarnas framgångar med sina yrkesredskap i livet efter detta, eftersom de är tränade för höjderna hos S:t Per:

Han slänger säkert upp sin port
och säger: "Come Along!
och tack för allt som du har gjort
med hammare, sax och tång."

De relativt fåtaliga arbetarskildringarna ger en närgången beskrivning av det proletära arbetslivet, men det är inte det av Marx' föraktade trasproletariatet som Ruben Nilson beskriver utan den stolte yrkesarbetaren, gesällen och skråmästaren.

Många av Ruben Nilsons texter har verklighetsbakgrund, vilket bl.a. Heijbel redovisat.¹⁸ Detta gäller både den tidigare behandlade rallaren Johan Alfred Johansson och stensprängaren Kalle Valgren. Den senare avporträtteras i en av de opublicerade novellerna med titeln "Stensprängare Valgren". Även om det är Kalle Valgren som är huvudperson i visan så är det hästen som är centralgestalt. Kalle Valgrens häst kan tolkas som en symbol för den outslitlige arbetarproletären, eller är det "bara" en humoristisk berättelse om en gammal,

avdankad häst? I visan står den seglivade hästen kanske som en symbol för den evige, starke, stolte men utmärklade, enligt illustrationen till visan, arbetaren i motsats till den försupne, svage Kalle Valgren.

[---]

3. Men gubben Valgren tog sej ett par tre supar till,
för att av dom bli styrkt till kropp och själ,
och sade se'n till hästen: »Var snäll nu å stå still,
för du förstår, ja vill dej bara väl.»

Han tog med ena näven ett tag åt ögonvrån
och fatta sedan släggan sin och slog i skallen på'n,
så hästen sjönk ihop och dog ihjäl.

4. Men då blev gubben ledsen och hämta ett fång hö
att lägga under huvet på sin vän.

Sen gick han in i stugan och sa: »Nu är han dö»
och började att supa om igen.

Han ville dränka sorgen och svälja ner sin gråt
— men när han sen kom ut igen stod hästen där och åt
och mumsade som vanligt lugn och slö.

[---]

Den humoristiskt ironiska tonen i strof 4 kontrasterar Valgrens alkoholpåverkade sentimentalism mot den starka, trygga hästen där "lugn och slö" måste tolkas som positiva egenskaper.

Samhälls- och civilisationskritik

Det samhällskritiska temat återkommer i en rad texter. Ruben Nilson ställer här ofta upp traditionella vänsterradikala antiteser mot varandra: borgarklass - arbetarklass, överflöd - fattigdom, konsumtion - svält. Det positiva, inte sällan ljusa muntra, vänds i sin motsats - en bitter cynism.

"Ljusreklam" återspeglar konsumtionssamhällets uttryck i form av reklamskyltar som överglänsar naturens ljus - måne och blix. Imperativen som ljusreklamen slungar ut uppmanar oss att se, lyssna, stanna och övergår i ett virrvarr av röster från reklamskyltarna. Intertexten till Carl Michael Bellmans "Fredmans Epistel n:o 33", med dess kakofoni av röster inför Fader Movitz överfart till Djurgården, ligger nära tillhands. Efter en uppräknig av reklamskyltarnas slogans om allt som måste konsumeras är avslutningens antiklimax

i Ruben Nilsons visa en bitter poäng om att alla inte får ta del av överflödet:
”— få till hjälp till nattlogi!”

Månen lyser från sin himmel
undergivet blek och matt,
men i hetsigt storstadsvimmel
stråla tusen kilowatt.
Gula smala ormar kräla
snällt i nattens svarta gap.

[---]

»Titta hit!» »Hallå!» »Gör halt!
Kunderna de måste väckas,
måste fås att köpa allt — —

— Slaktar Jonssons köttkonserver
— Lyssna! Hör! Husbondens röst
— Kruschensalt ger friska nerver
— Läkerol för hals och bröst

[---]

Ur min dröm jag plötsligt väcktes
av ett tafatt tiggeri
och en arbetshand som räcktes:
”— få till hjälp till nattlogi!”

Döden personifierad har en lång tradition i litteraturen med de schablonmässiga attributen lien och timglaslet. ”Den moderna döden” är en visa i vilken bilismen och dess dödliga framfart i metaforen ”i kurvor och diken hämtar han liken” får representera den moderne, motorburne liemannen, och motorcykelns sidovagn blir en likkista. Baksidan av den enkla framtidtron, ”leve tekniken”, och civilisationens gissel med ständiga ekonomiska och tekniska framsteg ställs mot det ”gammalmodigt - gammalmodigt” och ”otidsenligt - otidsenligt” traditionella. Upprepningarna betonar att traditionen fått ge vika för teknikens framfart. ”Obönhörligt - obönhörligt” får mänskligheten betala priset för den snabba utvecklingen. Lien är utbytt mot den moderna patentskruvmejseln och timglaslet mot guldlockan.

Världen går framåt — leve tekniken —
döden har blivit modern.
I kurvor och diken hämtar han liken.

Gammalmodigt — gammalmodigt
är liens rostiga järn.

Döden han åker på motorcykel,
leker sin blodiga lek
och svänger en väldig patentskruvnyckel.
Sidovagnen - sidovagnen
den är en kista av ek.

[---]

Numera räknas till antikviteter
det timglas som förr han bar,
numera visar hans guldkronometer
obönhörligt — obönhörligt
den lilla tid du har kvar.

”Fimpen och tändstickan” är en dikt om de utnyttjade människorna som slängs bort och sopas undan som värdelöst skräp av samhället, men träffas på sopstationen och brinner upp i den sista uppflammande kärleken. Kombinationen av metaforisk kärleksskildring och samhällskritik är inte unik, men ofta uppmärksammas bara kärlekstemat i visan.¹⁹ Det samhällskritiska inslaget i dikten är dock tydligt.

1. Ut i en rännsten på ett torg bland sopor, skräp och spån,
där låg en sloknad fimp och gråt, och inte långt ifrån
det låg en liten sticka från Kreugers tändsticksstad
— två vilsekomna själar ur nattens maskerad.

[---]

5. »Ack, om du kunde tända eld på mej», sa fimpen vilt,
»då skulle du få smaka på en äkta Chesterfield,
och fast jag ej är fullt så vit som uti unga dar,
så har jag dock en utsökt smak, aromen den finns kvar.»

6. Men plötsligt tystna bägge två och såg med skräckfylld min
ett högre väsen, som for fram med stadens sopmaskin,
och i en sky av gatans damm de blevo skilda åt,
och ingen märkte stickans ve och fimpens bittra gråt.

7. Men på en tipp vid Riddersvik där möttes hon och han,
där lågo de bland lump och skräp tätt tryckta mot varann,

och solen sken och tände eld på stickans huvudknopp,
och fimpen den gick upp i rök — och tändstickan brann opp.

Flera kritiker såg i denna visa ett samband med H.C. Andersen, och främst kan man intertextuellt knyta an till dennes ”Den standhaftige Tinsoldat” i vilken tennsoldaten med endast ett ben och jungfrun i papp i slutscenen brinner upp och tennsoldaten smälter ihop till ett tennhjärta. Liksom i Ruben Nilsons visa brinner de förbisedda och utestängda upp, men där H.C. Andersen har en romantisk slutscen - ”et lille Tinhjerte” - så avslutas ”Fimpen och tändstickan” med det enkelt, prosaiskt slutgiltiga ”gick upp i rök”.

[ILLUSTRATION 3]

Den gamla goda tiden

Illustration av Ruben Nilson

Teckningen som illustrerar dikten ”Den gamla goda tiden” visar, liksom själva dikten, på motsättningen mellan överklass och proletariat. Bilden fördjupar visans budskap om de orättvisa klassklyftorna - två delar av samma värld, men strängt åtskilda.²⁰ Ruben Nilsons visa alluderar på Gustaf Frödings dikt med samma titel, vilken också illustrerar arbetarklassens utsatthet: ”De giva oss slagg för malm, / och spark för vårt släp och slit, / de tröska oss som halm, / och läska oss sen med sprit.” Frödings dikt har en mer aggressiv ton, medan Ruben Nilson använder ironin som vapen.

1. I den gamla goda tiden
styrdes värld och mänsklighet
efter enkla och sunda principer.
Den ena han var får och den andra var get.
Den fattige var mager
och den rike var fet.
Men det var väl något fel på
deras körtelverksamhet,
om jag förstår det lilla jag begriper.
[---]
3. Tretton timmars arbetsglädje
och ett Göteborgssystem
fyllde lätt ut programmet för dagen.
Den Svenska Idogheten var rent av extrem.

Då var det inte tal om
några fritidsproblem.
Nej, man höll sej lugn på kvällen
och var maklig och bekväm
till dess man slumra in i snarkofagen.

[---]

5. I den gamla goda tiden
lyste nådens milda ljus
på båd' tomma och uppsvällda magar.
Då hävdes Svenska bröst under smoking och blus.
Då döptes bolagsbanor,
då besågs fattighus.
Då hölls tal för träpatroner
under Norrlandsforsars brus.
- Det låg ett skimmer över Oscars dagar.

Den sista versraden är hämtad ur Esaias Tegnér's välkända "Sång den 5 april 1836", vid Svenska Akademiens 50-åriga minneshögtid. Hos Ruben Nilson har akademiens grundare Gustav bytts ut mot Oscar och de följande versraderna i Tegnér's ursprungstext "och hur du klagar, var stodo vi om de ej varit till?", ligger som en icke uttalad bakgrundstext, vilken ställer Ruben Nilsons text i klar kontrast. Den samhällskritiska udden i "Den gamla goda tiden" är skarp mot de rika som var feta och ironin att det är "något fel på deras körtelverk-samhet". I strof 2 säger visan att "varenda bakgård riktigt stank av mystik". Här har två bilder, det negativa, "stank av smuts" och, det positiva, "doft av mystik" kombinerats för att skapa ytterligare ironi. De talrika antiteserna som fattig - rik, mager - fet, fattighus - bolagsbanor, understryker det samhällskritiska anslaget. Ironin slår över i bitter satir i "[t]retton timmars arbetsglädje" och inga fritidproblem.

"Midsommardans i fattighuset", avsedd att ingå i den aldrig publicerade fjärde vissamlingen, beskriver fattigdomens Sverige. Den är den enda av Ruben Nilsons visor som har dansen som viktig komponent. Gustaf Frödings "Det var dans bort i vägen" ligger som ett intertextuellt raster över hela Ruben Nilsons visa.

1. Sommarnatten ä då som en saga,
allt ä så vackert därutanför.
Värken domnar - inte ska man klaga,

här ä man bärjad till dess man dör.
 - Men lukten från ängarnas blommor å klöver
 gör en beklämd - hur de nu ä fatt.
 Husrum å mat ä ju allt va man behöver,
 va ä de då som gnager en missommar natt?
 2. Lyssna gubbar! Hör ni hannklaveret?
 - Nu har dom livat där ner´ve bron.
 Haddeli - man tycker att man ser´et,
 rör på er kärngar å ta mottscho!
 Nu spelar dom schättis - de ä som en smitta,
 hejsan Kristin, ska vi ta en sväng?
 -"Skäms gamla gubbstrutt - nä jösses, låt´me sitta,
 du sjarar ju iväg som en Sorundadräng!"
 [---]
 4. Ingen ängslas mer för överheten
 ungdommen spritter i lytt å lam.
 - Kung Karl Johan skälver på tapeten,
 vägglössen fly ifrån glas å ram.
 Ja hur kan sån ungdomlig galenskap knipa
 klorna i gamm´folk med vett å sans?
 Självaste Skrutt mände spela på sin pipa
 om sånna stackars krakar ska lockas till dans
 5. Natten sjunger, allt som gror å krälar
 fröjdas å frodas å går i blom.
 Fattighusets gamla slitna själar
 glömmar bå´krämpor å ålderdom.
 - Nu molar en längtan till rosor och liljor
 brännvin å matsnus å kaffekrans
 - hör hur de suckar i golvets nötta tiljor
 när sockenpangschonärerna tar sej en dans.
 [---]

Talspråket dominerar i hela visan, och vädjan till alla sinnen - syn - "Kung Karl Johan skälver på tapeten", känsel - "värk", lukt - "ängarnas blommor och klöver", hörsel - "lyssna gubbar" och "hör ni", smak - "brännvin å matsnus å kaffekrans" - återkommer och förstärker realismen. Det verklighetsnära anslaget accentueras av benämningar som "kogubben", "Sorundadräng", "fattighusföreståndarinnan". Frödings "Det var dans bort i vägen" har samma komponenter, hörsel - "det var tjo! det var hopp! det var hej!", "vill du ha mig så har du mig

här!"; "skvalpande vattten", lukt – "doft ifrån klövern på blommande vallar och från kådiga kottar" och även ett stort antal personer och deras karakteristika, "token och spelmansfanten", "den trotsiga, vandrande, vilda". Berättaren i Ruben Nilsons visa tilltalar både läsaren/lyssnare och personerna i visan. Han använder Bellmans conférencierteknik med apostrofering av personer inom fiktionen, uppmaningar och imperativ - "hejsan Kristin, ska vi ta en sväng?", "Lyssna gubar!", "rör på er kärngar å ta mottschon!". Imitationer av musikinstrument är ett av Bellmans kännetecken och det förekommer i Ruben Nilsons visa i form av "hannklaverets" "[h]addeli". Fröding har "dudeli! dudeli! dej!" I "Midsommar i fattighuset" kommer flera röster till tals, och det uppdrivna tempot i schottistakt och det bacchiska inslaget av "brännvin" leder tankarna till Bellmans epistlar och sånger. Visan avslutas med att midsommarnattsdrömmen om forna tiders relativa frihet får sin ände i form av ett "strickt och reglementat manhaftigt fruntimmer". Överheten som förnekar den enkla människan hennes få stunder av glädje är ett ofta återkommande tema i Ruben Nilsons visor.

[ILLUSTRATION 4)

Den gröna ön.

Illustration av Ruben Nilson

Visan "Den gröna ön"²¹ skulle kunna vara Ruben Nilsons bidrag till den långa rad av idylliska och ofta ointressanta och överlastade naturdikter som speciellt under de s.k. signaturernas tid i svensk diktkonst var normgivande. Den inleds med en sirlig beskrivning av naturen.

Ja, nu kan man andas!
Här bor frid och lycka,
solen strålar, varm och skön.
Tusen dofter blandas,
blad och blommor smycka
nu den gröna ön.
Trädgårdstämpan drömmer
om en gången tid.
Bävande den gömmer
sig för dagens strid.
Tankarna förvilla
sig bland träd och snår,

här står tiden stilla
sedan hundra år.
Glada böljor smeka
strandens kullerstenar.
Vassen vaggas i sin dy.
Ljumma vindar leka
uti trädens grenar
under rosig sky.
Söndagsseglarn vänder
båtens vita bog
hem från Mälarns stränder,
hem till veckans knog.
Svultna måsar skria
runt kring fiskarns håv,
hungriga, men fria,
sjunga de hans lov.

Så långt har dikten en klar närhet till Carl Michael Bellmans luftiga beskrivning av Ulla Winblads överfart till Djurgården i de två första stroforna av "Fredmans Epistel nr 25". Formuleringar liknande exempelvis "här bor frid och lycka / solen strålar varm och skön", "glada böljor smeka strandens kullerstenar", "ljumma vindar leka" och kanske främst "rosig sky" återfinns man inte ofta i dikter av Ruben Nilson. Även den geografiska lokaliseringen "Mälarens stränder" för tankarna till Bellman. Till det skirt ljuva och soliga kontrasteras det moderna uttrycket "veckans knog". Ett klart stilbrott som detta markerar samtidigt att vi inte bevittnar en pastoral idyll. Idyllens definitiva transformering kommer i den sista strofen i Ruben Nilsons visa.

Men — en skugga faller
ned från gråa murar
över rosor och spenat.
Bakom grova galler
bitterheten lurar
och ett fruset hat.
Många bleka öden,
värda bättre lott,
drevos väl av nöden
hit till dessa slott.

Solens heta lyster
skymms av bergets krön.
Vemodsfull och dyster
ligger gröna ön.

Synekdoken ”grova galler” bakom vilka ”bitterheten lurar och ett fruset hat” gömmer sig i dessa ”slott” är en metafor för fångelset på Långholmen, där solen skymms, och istället för den gröna, idylliska ön ser vi den vemodsfulla, dystra ön, där livets olycksbarn ”värda en bättre lott” spärras in. Dikten är ett starkt uttryck för Ruben Nilson känsla för samhällets sämre lottade och utslagna.

Antimilitarism

”Den okände soldaten” är en av de få protestvisorna från mellankrigstidens Sverige, och dess kritik mot krig och hjältedyrkan kan ses som en makaber humoresk, och i bästa mening vanvördig. Kontrasten är grotesk mellan triumfbågens vita marmorvalv och krigets smutsiga och blodiga hantverk med de lemlästade kropparna av ”ruttet kött”. Kroppsdelar plockas ihop på måfå. Den ironiska svartsynen finns även i motsättningen mellan hyllingstalen och soldaten som ligger och skrattar med sin ”skalles döda flin”.²²

1. Här vilar jag, den okände soldaten,
inunder en triumfbåges vita marmorvalv.
Man hittade min kropp — nåja — åtminstone en halv,
och jag fick fin begravning utav staten.
[---]
4. Nu blir jag hyllad utav diplomater,
och en och annan furste han lägger ner en krans
och ber en bön för ruttet kött från landet »Ingenstans»
och pratar stort om mina hjältedater.
5. Här ligger jag, den sanne demokraten,
och skrattar ganska gott med min skalles döda flin.
Ett ben från Prag, en arm från Kiel och en ifrån Berlin,
det kallar dom Den okände soldaten.

Ännu en tidskommenterande dikt är den ironiska visan ”Ny dag”, vilken beskriver den vita civilisationens ”gåvor” till utvecklingsländerna och en Gud som välsignar dödandet av barn.

[---]

3. Då kom en jättefågel från himmelen den blå
och svängde stolt på silvervita vingar
den lilla pojken vakna, sprang upp och titta på,
förlägen nöp han sina öronringar —

4. Då bröt där löst ett smatter från fågeln uti skyn
- och skrattet dog emellan vita tänder,
och tunga bombkrevader slet sönder niggerbyn,
det var en hälsning från de vitas länder

5. Där låg ett barnlik bland blommor, gräs och ljung,
det låg där, blodigt, trasigt, sönderhugget,
men: "Den Gud fader älskar", det vet ni, "han dör ung",
- det lärde jag mig redan uti plugget.

Bakgrunden till Ruben Nilsons "Ny dag", är Mussolinis brutala angrepp 1935 på Abessinien. I det sju månader långa överfallet använde Italien i sin hänsynlösa krigföring bland annat spridning av senapsgas från luften.

Sjömans-, trubadur- och riddarvisor som parodi

De äldsta sjömansvisorna som vi känner är arbetsvisor, men så tidigt som från slutet av 1600-talet finns en svensk visa nedtecknad som beskriver en sjömans avsked från sin kära. Redan här används rimmet "hamn/famn", vilket blivit en schablon använd i många senare sjömansvisor.

Två av Ruben Nilsons visor inom genrern är parodier på den typ av sjömansvisa som i början av 1900-talet spreds från revyscenen av bland andra Ernst Rolf.

I Ruben Nilsons "Portvakten Göransson" berättar den alkoholiserade huvudpersonen om sina äventyr till sjöss med ord och ordsammansättningar som ligger nära Evert Taubes.

[---]

3. Ska'ru ha dej en blask? — Hörnu fröken, kom an,
fram me öl här — men kvickt som fan!
'När som böljorna rulla å slå mot lann
å de tjuter i märs å mesan.'

[---]

5. Ifrån Hamburg till Melbourne, från Frisko till Kap,
de va järn, de va frukt å kol.

De va storm, de va dimma å djävlskap
ja, en sjöman han får va han tål.

6. Å vi rumlade om i Bourdeaux å i Hull,
ja, man trivs me de liv man valt!
Å ett knivhugg jag fick för en flickas skull,
så va de lilla nöjet betalt.

7. Ja har sett mej omkring, å ja vet va ja vet!
Du! Atlanten — — de är en pöl!
Tja, ett par dagars kryss till Jonajted Stet!
— Du, kamrat, ska'ru bjuda på öl?»

Göranssons världsvana sjömansfackspråk får i slutstrofen sin ironiska kommentar ”ty man vet att han lärt sig sin sjömansjargong / på en färja som gick till Hornstull”. Det finns i ”Portvakten Göransson” flera intertextuella viskningar från Evert Taubes sjömansvisor från strof 3 i Taubes ”Möte i monsunen” - ”ifrån flying jib till röjlar och mesan”, strof 4 i ”Balladen om Gustaf Blom från Borås” - ”kapten, styrman och vår däckslast, allt gick över bord”, strof 4 i ”Eldarevalsen” - ”stenkol” och ”apelsin”, strof 4 i ”Linnéa” - ”När orkanens alla djävlar på Atlanten går till dans, / och för jämnan skall en sjöman va till hands”. I Ruben Nilsons visa handlar sjätte strofen om knivslagsmål liksom Evert Taubes ”Fritiof Andersson”. Samtliga geografiska namn i ”Portvakten Göransson” är hämtade från de nämnda Taubevisorna, med något enstaka undantag, t.ex. från ”Frisko till Kap” som är titeln på en visa med text av Martin Nilsson och ofta framförd av Ernst Rolf. Parodin i Ruben Nilsons visa träffar sjömansvisornas schabloner i de schlagerbetonade sjömansvisorna vars författare säkerligen till stor del ”lärt sig sin sjömansjargong på en färja som gick till Hornstull”.

Ruben Nilsons ”Den sanna sjömansvisan” parodierar många av sjömansvisans romantiska schabloner.

1. En sjöman for till fjärran land!
Det är en gammal visa.
Han hade knutit många band,
så självklart stod det nu på strand

en tårögd liten Lisa.

2. Sen liknar visan inte alls
de sjömanspopulära
med »nock» och »fock» och »babords hals»,
nej, aldrig ska nån sjömansvals
bli diktad till hans ära.

[---]

7. Nej, han kom hem på gamla dar
och gifte sej med jäntan.
Och allra underligast var
att karlen hade hyran kvar
med ränta uppå räntan.

8. Jaha, där ser man hur det går
för en och annan Lisa!
— Sen levde de i många år
som hund och katt. Men sådant står
ju aldrig i nån visa.

Den skötsamme sjömannen i visan uppfyller inte någon av de traditionella schablonbilderna, han slåss inte, hans skepp går inte i sank eller sjunker, han super inte bort sina pengar utan sparar dem, han besöker inte prostituerade och blir inte överfallen och "kokt som missionär". Han är en mycket otypisk sjömanviseperson, och inte ens schablonen om "äktenskapets lyckliga hamn" uppfyller han utan lever som "hund och katt" med sin Lisa. Texten "aldrig ska nån sjömansvals, bli diktad till hans ära" och avslutningens "men sådant står ju aldrig i nån visa" är en parodi på parodin, ett slags meta-sjömansvisa. Den text som vi läser eller sjunger titulerar sig själv "visa" och är en vals. Visan/valsen är diktad, men ur den traditionella sjömansvisans synpunkt är "Den sanna sjömansvisan" inte "diktad till hans ära" utan just en parodi.

Den medeltida riddarvisan, främst den franska romans breton, med dess svenska efterföljare, Eufemiavisorna, introducerade i Sverige det höviska idealet i form av den ädle, tappre, rättrådige riddaren. I riddarvisans schabloner ingår att riddaren strider mot det onda i form av djur och onda människor för att vinna ära, kvinnan och kärleken. Denna typ av visor tillsammans med svenska "folkvisor från forntiden" och "fornsånger" insamlades och publicerades av bland

annat Erik Gustaf Geijer under 1800-talet, och blev mycket populära. ”Trubaduren” ur Ruben Nilsons första vissamling parodierar det höviska trubaduridealet genom klichéartade uttryck. I *Vår vackra värld* ingår två riddarparodier. I en av dem, ”Riddaren och draken”, skall riddaren rädda världen från den väldiga draken, men redan i andra strofen parodieras riddarvisan då det visar sig att draken förökar sig medelst delning.

1. Den tappre riddar Ingemar han drog i livet ut
och mötte på sin väg en väldig drake
med käft så stor och svans så lång så den tog aldrig slut,
— den var så hemsk så det fanns ej dess make.

2. Men riddaren var ung och stark och inte rädd ett dugg,
han var en man som inte strök på foten.
Han klöv den hemska draken med ett enda kraftigt hugg,
— men genast blev det två som kom emot'en.
[---]

6. När tusen drakar trampat riddar Ingemar till mos,
så skildes de och drogo ut i världen.
Och den som möter en av dem bör genast fly sin kos.
Och framför allt: Begagna aldrig svärden!

Eftersom riddaren måste uppfylla riddaridealet, och då det ”för hans kraft och mod fanns ingen måtta” fortsätter han att döda drakarna tills ”av åtta blev det sexton och av sexton trettitvå, / och längre fick han inte tid att räkna”. Riddarens oheroiska öde ”[n]är tusen drakar trampat riddar Ingemar till mos” kan inte föranleda någon hyllning, utan istället den parodiska uppmaningen ”Begagna aldrig svärden!”

Samhällskritisk pastisch och religionskritisk grotesk

Pastischen utnyttjar Ruben Nilson ofta och främst i de bibelpastischer som jag kommer att behandla senare i denna artikel. En annan typ av pastisch där inte ett verk, Bibeln, utan en stil efterbildas finner vi i ”Skuggsidan”. Det är den ”höga”, litterära stilens klichéer som fogas in i den proletära vardagen. De tre första stroforna inleds med två versrader klichéartade fraser, tydligt markerade med citationstecken. Samtliga fraser negeras, och följs av två versrader som berättar om den grå verkligheten. Ord som fuktigt, kallt, skum, cement, tuktdad sten, stenvägg kontrasteras mot strålande sol, våren stod grön, blomdoft, vårluft

och lärkans drill. Här finns ett nedifrånperspektiv, ett "vi och dom", som ofta återkommer hos Ruben Nilson, men sällan så klart utsagt som i denna text.

1. Ingen »strålande sol» lyste in i vårt rum,
fast våren »stod grön i April»,
det var fuktigt och kallt och dagern var skum,
den da'n då Karl Erik kom till.

2. Ingen »blomdoft kom in då vår dörr stod på glänt»,
ingen »vårluft med hägg och syren»,
ingen blomma kan gro på en gård av cement,
inga buskar bland tuktad sten.

[---]

4. I en hyreskasern blev ett livsljus tänt,
- ska mörkret förkväva dess sken?
Kan en blomma gro på en gård av cement
och på gator av tuktad sten - - - ?

Den retoriska frågan i den avslutande strofen har ett självklart svar. För den socialistiskt inriktade arbetaren Ruben Nilson var kampen för människors likaberättigande och bekämpandet av de stora klasskillnaderna i samhället ett viktigt tema, vilket vi sett tidigare och skall återkomma till senare i denna framställning.

Grotesken framställer tillvaron på ett ofta frånstötande och uppseendeväckande sätt, och byggs upp av textens motsatser. I "Åkare Lundgrens begravning" är det motsatsen mellan det andliga och det kroppsliga, mellan begravning och krogbesök, som skapar den groteska bilden.

1. Nu åkte åkar Lundgren sin sista långa färd;
nu var han död, nu for han bort ifrån vår vackra värld.
Hans gamla häst var skrudad i nya blanka don
och fyra sorgsna söner - det var hela procession.

2. Så drog mot kyrkogården en modfälld karavan,
— men Oskar fick en bra idé: »Vi åker in till stan
och får oss ett par supar på någon Sarakrog,
vi ha ju ganska gott om tid — och prästen väntar nog. »

[---]

7. Och fyra hesa röster, som darrade av sorg

de stämde upp: »Din klara sol han är en väldig borg»,
och med berusat allvar och kraft och energi
de slogs med slitna fraser och förvanskad harmoni.
[---]

9. Vad gör det väl den döde - det gör väl ingenting
att söner ha slumrat in och hästen vandrar kring
och nyper sig en tugga på kullarna bredvid,
när nattens mörker ruvar över kyrkogårdens frid.

I strof 7 blandas medvetet två kända psalmer, ”Din klara sol går åter upp” och ”Vår Gud är oss en väldig borg”, vilket med den bisarra kombinationen visar brödernas alkoholdimmiga tillstånd och ger en komiskt-grotesk effekt. De två sista stroforna med den upprepade frågan ”Vad gör det väl den döde” ställer livet mot döden och för Ruben Nilson var säkert livet det enda som var något att bekymra sig om - ”vad gör det väl den döde - det gör väl ingenting” - eftersom det inte finns något efter detta liv. Det dubbla ”väl” röjer dock en viss osäkerhet inför dödens mysterium.

Bibelpastisch

[ILLUSTRATION 5].

Adam och Eva.

Illustration av Ruben Nilson.

*Jag tyckte det var roligt med Bibeln,
de där gamla patriarkerna.²³*

Samtliga Ruben Nilsons nio bibelpastischer bygger på berättelser ur Gamla Testamentet. Det är framförallt de fyra Moseböckerna som fångat hans uppmärksamhet. Han knyter här an till en mycket lång tradition av gammaltestamentliga bibelpastischer från den medeltida goliardsången, 1500-talets franska vaux de Vire över 1700-talets Bellman, 1800-talets von Braun och det tidiga 1900-talets Erik Axel Karlfeldt. Ruben Nilsons visor med Gamla Testamentet som grundtext är bibelpastischer då de klart markerar likheten med förlagan, eller till och med vördnaden för den. Ofta kan själva konklusionen snarare benämnas parodi. Slutsatsen i visorna är ofta att det i Bibeln uppställda syftet var gott, men resultatet i den moderne diktarens ögon har blivit något annat eller rent av det omvända. Den bibliska berättelsen, pastischen, återberättas

alltid i imperfekt, medan den parodierande slutsatsen eller kommentaren ibland övergår i presens, t.ex. "skvalar nu en syndaflod". I många av bibelpastischerna förekommer anakronismer, såsom i Ruben Nilsons bidrag till genren med berättelsen om Noak som förebild. De tydligaste anakronismerna i "Syndafloden" är "sjökort" och "bestick". Dessutom markerar ord som "sjuhälsikes", "fasen" och "snälla ni" att den bibliska berättelsen dragits ned på ett vardagligt, "lägre" plan. Andra strofens imperativ "Här ska ni si" för tankarna till cirkusmiljön och dess visningar av djurstallarna. Parodin ligger här i att det inte finns någon att locka till visningen, och att menageriet inte bara är det största, men framförallt, vid denna bibliska tidpunkt, det *enda* "på vår jord".

1. Noak som var stor och stark
som en björn, ja som en björn,
släpa trån från skog och mark
och byggde sej en ark.
Han tog till'en på en gång
femtonhundra alnar lång,
ja, femtonhundra alnar lång
från aktern och till förn.

2. Släkt och boskap föste han
sen ombord, ja sen ombord,
nedra botten öste han
och lade ut från land.
Skrek och svor: »Här ska ni si
på ett fint menageri,
ja på ett fint menageri,
det största på vår jord.»
[--]

5. Sen blev Noak vingårdsman,
han var fin, ja han var fin,
ädla druvor odla han
och söp sej full ibland.

- Från den plats där Arken stod
skvalar nu en syndaflod,
ja skvalar nu en syndaflod
utav ädelt vin.

Det sångbara i texten understryks av upprepningarna i strofernas andra vers-

rad, och omkvädet i sjätte och sjunde versen. Bibelns syndafloed av vatten får i slutstrofen sin antites i form av "en syndafloed utav ädelt vin".

Även i "Adam och Eva" används anakronismer flitigt, vilket leder till att Bibelns berättelse delvis omplanteras i svensk mylla genom ordet "herrgårdsstut", medan "gentleman", "pengar", "minut" och "sköt en björn" placerar berättelsen i nutid. Detsamma gäller vardagliga uttryck som "blev ganska flat", "gnat", "spat", "tjöt", "snöt" och "kors vad tiden går".

1. Adam blev en gammal man,
här i livet levde han
niohundra-trettio år
— hoppas det förslår.
Slet i jorden och gick an,
kramade sin fru ibland
— aldrig gick han till nån ann,
han var gentleman.

2. Han fick lära veta hut,
när som han blev motad ut
ifrån Edens gröna snår
— hoppas ni förstår.
Naken som en herrgårdsstut,
uppå kroppen ej en klut,
— Paradiset — en minut,
så var glädjen slut.

[---]

6. Adam blev en gammal man,
med sin Eva levde han
niohundra-trettio år
— kors, vad tiden går.
Slet i jorden och gick an
jobbade så svetten rann.
Ja, den Adam, han var grann
— länge leve han!

Avslutningens utrop "länge leve han!" leder tankarna till dryckesvisan, men fullt utbildade dryckesvisor i Bellmans anda med uppmaningar att skåla och dricka finner man ej hos Ruben Nilson, med ett undantag som jag återkommer till senare. Hyllningar av de bibliska personerna finns redan hos de tidigaste

författarna av bibelpastischer. Hos Bellman hyllas Abraham i flera texter för sin sexuella förmåga, bland annat i "Fredmans sång n:o 37", Susanna hyllas för sin skönhet i "Fredmans sång n:o 41" och självklart gubben Noak, hedersmannen par préférence hos både Bellman och Ruben Nilson.

"Jakobs dröm" med motiv ur 1 Mosebok 25 - 28 kap. har omkvädet "allt under himmelens fäste", vilket är en allusion på den gotländska folkvisan med samma namn. Denna har i sin tur hämtat sin text från 1 Mosebok 1 kap: "flyge ock fåglar över jorden under himmelens fäste". Allt poängterar det tidsberoende i visan. Det fanns i biblisk tid och finns även i vår tid bedragare. Visan innehåller flera vardagliga uttryck: "ett par tre tusen kalla", "kvar", "knöt sej", och anakronismer såsom "landsfiskal".

1. Att Jakob var en riktig slarv
det veta vi ju alla.
Han smussla till sej brorsans arv,
ett par tre tusen kalla.
Sen smet han bort till okänd ort,
ty så man gör när sånt man gjort
allt under himmelens fäste.

[---]

4. Han drömde att Guds änglar små
sprang upp och ner på stegar.
Ja, till vår Herres boning gå
så underliga vägar!
Men säj mej den som kan och vill,
vad änglar ska ha vingar till,
allt under himmelens fäste.

[---]

Jakobs dröm om "Guds änglar små / sprang upp och ner på stegar. / Ja, till vår Herres boning gå / så underliga vägar!" kommenteras parodiskt med "säj mej den som kan och vill, / vad änglar ska ha vingar till" när de ändå klättrar på stegar. Med Jakobs drömtydning går dikten sin egen väg och lämnar den bibliska berättelsen. Änglarnas klättring på stegar tolkar Jakob som att "är man smidig bara, / så har man chans att klättra opp / på samhällsstegens högsta topp", vilket sannolikt inte är vad bibeltolkarna i gemen anser. Det vanliga ordspråket "Herren ger och Herren tar" vänds i sista strofen till det galghumoristiska "Och Herren gav — och Jakob tog / det han kom åt i världen".

”Laban och hans döttrar” ur 1 Mosebok 29 kap. är en direkt fortsättning på ”Jakobs dröm”.

1. Laban hade tvenne döttrar,
skarpa jäntor bägge två
— drängen Jakob kom och fråga
vem han kunde få.

Laban stannade på vägen,
klia sej på kran,
svara arg och smått förlägen:
»Ja, de vet fan.»

[---]

3. Jakob var en riktig galning,
nappa strax på Labans krok,
jobbade för tji betalning
— kors en sådan tok.
Sju år slet han ont för flickan,
men hon var ju skön,
och var lördagskväll så fick han
förskott på sin lön.

4. Det blev skarpt på bröllopfesten
— Laban hade full ranson —
full blev Jakob, full blev prästen,
full blev var person.
Och när dom var lagom snea
uppå bröllopsdan,
byttes Rakel ut mot Lea
- har ni hört på fan?

[---]

6. Sju år till fick Jakob streta
— gör detsamma den som vill —
fick, som vi ju alla veta,
sej en hustru till.
Och med tvenne fruar drev han
ut på livets älv
— i och med detsamma blev han
svåger till sej själv

”Laban och hans döttrar” innehåller flera ord ur modernt talspråk, såsom ”skarpa

jäntor”, ”klia sej på kran”, ”Ja, det vete fan”, ”tji betalning”, ”full ranson”, ”snea”, ”har ni hört på fan” och en av de mycket få ekivoka tvetydigeterna i Ruben Nilsons visor då Laban ”jobbade för tji betalning”, men ”var lördag så fick han / förskott på sin lön”. Konklusionen av hans tvegifte med Labans döttrar blir det parodiska att ”i och med detsamma blev han / svåger till sej själv”.

I 4 Mosebok kap. 22 finns berättelsen om profeten Bileam, som av Balak, kungen av Mohab, ombads att förbanna israeliterna. På väg till kungen vägrar Bileams åsna tre gånger att fortsätta färden då en ängel ställer sig i vägen. Åsnan, men inte Bileam, ser ängeln, och Bileam bestraffar åsnan. Åsnan talar till Bileam, som då ser ängeln vilken skulle dödat Bileam om inte åsnan väjt undan. Talspråk i ”Bileams åsna” är bland annat ”kräk”, ”ge’na kek”, ”har’et” och ”dängde till”.

[--]

5. Hon fnös, med rumpan svängde till,
men Bileam han drog
sitt stora svärd och dängde till,
så åsnan stöp och dog.
Sen klagade hon aldrig mer,
det kan man ju förstå,
— men dugde inte häller till
att ha att rida på.

*

6. Ja, det finns åsnor än i dag
uti vår vackra värld,
som slita ont för hugg och slag
uppå sin vandringsfärd,
men ytterst få ha mål i mun
och kunna hålla tal,
som åsnan höll till Bileam
i Moabs sköna dal.

De fyra första stroforna följer Bibelns berättelse troget. Därefter avviker visan från bibeltexten och Bileam dödar åsnan för att slippa fortsatta klagomål utan att tänka på att den då ”dugde inte häller till / att ha att rida på”. Efter den parodiska slutklämman avslutas normalt Ruben Nilson sina visor, men i ”Bileams åsna” kommer en slutsats i form av en ”extra” strof, vilken också speciellt utmärks med en asterisk. I den avslutande strofen dras en parallell mellan åsnan

som får ett hårt straff för sitt sanningssägande och de som i vår tid på grund av hot om sanktioner av olika slag skräms till tynad och inte vågar ”hålla tal” - säga sanningen och protestera mot orättvisor. Visan får närmast ses som en uppmaning till civilkurage.

I bibelpastischerna finns ingen religionskritisk udd, varken dold eller uttalad. Pastischerna använder Bibelns kända persongalleri och händelser insatta i en delvis modern omgivning. Anakronismerna, dvs fraser som innehåller ord vilka är ”felplacerade” eller uppträder i fel sammanhang talar om för läsaren/lyssnaren att texten skall läsas ironiskt eller humoristiskt. Visorna med Bibeln som grundberättelse är pastischer, men innehåller så frekventa inslag av parodi att beteckningen bibelpastischer med parodiska inslag bäst sammanfattar denna grupp av visor.

Religionskritik

I ett fåtal av Ruben Nilsons visor är religionskritiken klart uttalad, och dessa är kanske de fränaste i hela hans produktion. I ”Indianen Långa Bågen” är det den kristna missionen som kritiseras.

[--]

4. Skapelsen sig själv förnyar,
mäktig flyter livets flod,
åren gå likt sommarskyar
— — Manitou är god.
Blekansikten komma dit
med postillor och med sprit

5. Indianen Långa Bågen
varje dag på krogen går,
pimplar visky, rena rågen,
glömmer var hans wigwam står.
Vita Svanen varje kväll
sjunger psalmer i kapell
[--]

Den kristna missionens sämsta sidor ställs här i motsats till de ursprungliga andligt-religiösa föreställningarna hos indianfolken. Manitou är i indiansk tro summan av de andliga krafterna och balansen mellan natur och liv. Civilisationens välsignelser ”med postillor och med sprit” leder till underkastelse och

förnedring samt ett ekonomiskt och kulturellt förtryck.

Dikten "Full tid" reciteras av Fred Åkerström på den enda kända inspelningen av denna text.²⁴ Den domedagsaktiga stämningen förstärks av att recitationen försetts med elektroniskt eko, och elektronisk bakgrundsmusik. Musiken understryker här den psykologiska tolkningen.

Nu har dom stängt fabriken port,
din arbetsdag är slut.

Nu har du stämplat in ditt kort
med datum och minut.

Det som blev spart och undanlagt
av timlön och ackord
går åt till emballage och frakt
till närmsta kyrkogård.

Men är du av den rätta tron
och lagom undernörd,
så får du troligtvis pension
uti en bättre värld.

Redan första versraden anger att dikten talar till arbetarklassen - "fabriken port" - och detta betonas ytterligare med "arbetsdag", "stämplat in ditt kort" samt "timlön och ackord". Begravningen profaneras genom att kistan och begravningståget förs ned på ett vardagligt plan och blir till "emballage och frakt". Slutstrofens inledande "men" är i Fred Åkerströms kongeniala tolkning kraftigt betonat, nästan ett grällt skrik. Effekten blir ett chockartat uppvaknande. Fred Åkerströms tolkning ger visan den mässande predikoton som Ruben Nilson avsett. Avslutningen ger två krav för att himmelrikets portar skall öppnas - undernörd och av den rätta tron - vilket dock endast "troligtvis" ger "pension uti en bättre värld". "Pensionen" erhålls inte såsom i den kristna tron genom goda gärningar, utan ironiskt genom undernäring och underkastelse - den borgerliga överklassens syn på och behandling av arbetarklassen enligt Ruben Nilson.

Funderingar på vad som är "den rätta tron" har Ruben Nilson tagit upp i den postumt publicerade "Den sanna tron". Mångfalden av gudar beskrivs ironiskt som problematisk då "Alla gudar är den enda rätta, / alla himlar samma luft". I vårt jordiska liv kontrasteras de konkreta underverken i naturen mot "det tomma yrkespratet från en klerk". De många tolkningarna av Bibeln parodieras

då ett litet jordiskt, mänskligt tryckfel kan vara fatalt för de många bibeltolkarna. Den avslutande satiren över prästerskapet var kanske för skarp enligt tidens norm, och dikten kom aldrig i tryck under Ruben Nilsons livstid. Den omöjliga kopplingen mellan "Enda Rätta Lärans" tro och deras krav på kollekt är onekligen en hård kritik mot de som gör "sin tjänst vid Herrans bord".

1. Gudsbegreppet borde man väl sätta
högre än allt mänskligt snusförnuft.
Alla gudar är den enda rätta,
alla himlar samma luft.
2. Den som ser att varje liten blomma,
varje insekt är ett underverk,
blir fundersam när han hör det tomma
yrkespratet från en klerk.
[---]
4. Ve er bokstavstrojna,
tänk om sättaren nån gång var full!
Satan tar er kanske, när ni mogna,
för ett litet tryckfels skull.
[---]
7. Avgrundskvalen ter sig också bleka,
värre helvete har mången sett.
Är det inte omodernt att steka
gamla syndare på spett?
[---]

Ruben Nilson knyter i sina religionskritiska visor an till Karl Marx' syn på religionen som ett "opium för folket" och den falska gudstron som en nödvändig men övergående fas i den historiska utvecklingen. Satiren om prästerskapets hot om straff i form av "svavelbad" kontrasteras mot de verkliga helvetena på jorden - "Dunkerque och Stalingrad". De religionskritiska texterna, tillsammans med de civilisationskritiska och antimilitaristiska, är de mest utpräglade kritiska texterna i Ruben Nilsons produktion.

Pessimism och livsleda

Den opublicerade dikten "Pessimist" ger kanske en viss uppfattning om Ruben Nilsons livssyn, som gäst, icke deltagare i livets spel, som "försöker springa från min egen skugga", och som genom tidens droger - vin, nikotin och "alkohål" -

klarar en "vandring utan mål".

Jag är en gäst och främling, jag vandrar hit och dit
jag försöker springa från min egen skugga
Jag stjal en smula glömska, bedövar mig med tillhjälp utav sprit
och drömmar stiga röklätt från min snugga
en skål för vin och nikotin, en skål för alkohol
som hjälper oss att vandra på en vandring utan mål
när vardagsvädrets tunga regnstänk dugga

Den uppgivna stämningen och diktjagets olika försök att komma undan sig själv med droger förstärks av det dystra "vardagsvädrets tunga regnstänk". I en alternativ version av dikten är avslutningen ytterligare dämpad, svartsynen fördjupad och "mästermannen" - bödeln - manas fram: "Du livets mästerman, var är din bila?"

"Illusion", som avslutar den första diktsamlingen *Vanvördiga visor*, speglar livsledan som bara tillfälligtvis och kortvarigt skingras för att återkomma med ny intensitet.

Blytung var luften, allt var grått och trist,
vinden tjöt i skogen och slet i blad och kvist,
fåglarna sökte sina reden.
Då bröt där fram ur molnen en stråle himmelskt ljus,
och liksom guld det glänste om stenar, sand och grus,
och blommorna lyste på heden.

Det var som en dröm — en enda kort minut,
men se'n blev allting grått igen, ja gråare än förut,
och skymningen smög mellan träden.

Dikten innehåller en rad naturrelaterade metaforer, "blytung var luften", "vinden tjöt", och upplevelsen av oro i "fåglarna sökte sina reden". Avslutningens uttrycksfulla metafor, "skymningen smög mellan träden", har också en tung, orosmättad klang.

"Tidningsrubrikerna" består av en uppräkningslista av tidningsrubriker - mord, bränder, stöld - och avslutas med:

Det blinkar en stjärna emot mig

så tröstlöst blek och vit.
— Jag undrar hur många ljusår
det är härifrån och dit?

Från det vardagligt nära och triviala går tanken till det eviga och fjärran. Det är inte svårt att sympatisera med Helmer Lång i hans bedömning att diktens avslutning är den mest Ferlin-lika och även en av de mest expressiva stroforna i Ruben Nilsons texter.²⁵

I "Sjukbesök" är det den besökande som har ordet och med cynism talar om för den sjuke att döden inte är något att bekymra sig för - "Du bara dör". Stroforna två, tre och fyra beskriver satiriskt "fördelarna" med att dö. Några tjänar sitt levebröd på döden och som död slipper man uppleva den ofta patetiska arvtvisten, vilken obönhörligen kommer att uppstå. I den sista strofen får sjuklingen reda på hur lite hans eller hennes liv har varit värt. Texten är en parodi på en själsörjares floskelartade samtal med en person i livets slutskede. I Ruben Nilsons antireligiösa inställning finns inget liv efter detta. De som lever kvar livnar sig på din död, "dödgravaren får sin lön, när graven gräves", förgängelsen sätter snabbt in, "förintas snart vid fuktig väderlek", livets goda i form av blomdoft, litteratur och musik är borta och dessutom var ditt liv ingenting värt, "ett fotspår uti sanden / som plånas ut av böljorna på stranden". Ruben Nilsons realism, pessimism och fatalistiska uppgivenhet präglar visan.

1. Säg, är du rädd för vägen du ska vandra?

Du dör! - Än sen, det gör ju alla andra,
och allt du grubblar och är ängslig för
betyder ingenting! — Du bara dör.

2. Du ska ej tro att du har levt förgäves,
dödgravarn får sin lön, när graven gräves,
till och med prästen tjänar litet grand
på yrkesmässigt prat vid gropens rand.

3. Du slipper höra arvingarna tvista
och diskutera priset på din kista,
och samma gör det, furu eller ek
förintas snart vid fuktig väderlek.

4. Och blomsterdoften kittlar ej din näsa,

du hör ej orgelns brus, du kan ej läsa
den text man satt på kransars röda band,
du märker ej ens blomman i din hand.

5. Vad var ditt liv? - Ett fotspår uti sanden,
som plånas ut av böljorna på stranden.
— Den saken är ej värd att tänka på,
ty andra komma efter dig - och gå.

I Birger Sjöbergs "Bleka dödens minut" är det den avlidne som för ordet och en viss intertextuell samhörighet kan utläsas från en passage i Sjöbergs dikt - "då min hand har en ros i förvar, / om vars doft ingen aning jag har". Detta återklingar i Ruben Nilsons text som "blomsterdoften kittlar ej din näsa" och "du märker ej ens blomman i din hand".

Livet som en nullitet och den lilla människan som "gäst och främling" präglar många av Ruben Nilsons texter. Det gäller inte enbart de dikter som behandlats i detta kapitel utan ligger som en bakgrundsstämning i många av hans verk. Det är en hopplöshet som ibland spricker upp i en framtidstro, ett hopp om ett jämlikt samhälle, men lika snabbt sjunker den ned i förtvivlan och sorg - livsleda och pessimism.

Skapandets glädje och förbannelse

De två första stroforna av visan "Okänd mästare" ställer konstnärens villkor och skörhet mot de "vanliga" människornas trygga arbetstillvaro. "Mala till närande föda" och "draga på jakt efter kött" kontasteras mot "av kapprot och mylla och kolat horn / mal jag mig färgen som glöda" och "I nattsvart och solgult och blodigt rött / fångar jag nätternas drömmar". De två typerna av malning, för föda respektive färg, samt av fångst, "jaga" och "fiska", respektive "fånga drömmen" visar likheten och samtidigt skillnaden i arbetet sett ur det vardagliga livets och konstnärslivets perspektiv. Tredje strofen beskriver både de jagade villebrådens och konstnärens utsatthet - "spjutspetsens väg mot mitt hjärta" sammanflätas med "pilens skaft glittrar mot tjurpålsens svärta". Båda är utsatta för den "enkla" människans jaktinstinkt. I den avslutande strofen framhåller diktaren konstens eviga värden motsatt den grå vardagen.

Alla de skälla mig vekli och klen
Låta mig hungra och frysa.
Men när tusende vintrar ha kylt deras ben

Mina färger ska värma och lysa.

Även här ställs vardagligt arbete och konstnärligt antitetiskt mot varandra i form av motsättningen kyla och värme.

Döden är en närvarande gestalt i många av Ruben Nilsons visor. "Epitafium" som avslutar den sista diktsamlingen handlar om en spelman. Livet förrinner utan att någon lägger märke till det och andra tar över de dagliga göromålen "alltsen Per spelman dog." Det konstnärliga skapandets resultat består däremot för evigt i människans minne: "Då skall de säga till varann: / 'Den låten den är hans!'".

Här vilar han Per speleman!
Hans liv var fyllt av möda.
Han var sin längtans slav.
Små vilda rosor blöda
i sorg uppå hans grav.

Väl styr en annan nu hans plog
och svänger yxan i hans skog,
men felan hänger tyst och stum
alltsen Per spelman dog.

Den västanvind som strök hans kind
och smekte stall och strängar
skall sjunga länge än
för unga raska drängar
och nya spelemän.

När bygdens ungdom går till dans
i sommarnatt och stjärneglans,
då ska de säga till varann:
"Den låten den är hans!"

"Eken"

Ruben Nilson publicerade endast tre visor som direkt kan attribueras till "Eken" genom att Stockholm eller platser i huvudstaden nämns vid namn; "Balladen om Eken", "Till bröderna i Klara" och "Den gröna ön". Samtliga finns i den sista

vissamlingen *Balladen om Eken - och andra visor*. Dessutom finns det i hans efterlämnade papper ytterligare några texter som har tydlig stockholmsanknytning. Till denna kategori hör "Fjärilen i Hagalund" och "Busarna i Gamla stan". Stockholmsanknytningar finns i många visor alltifrån Israel Holmström och Carl Michael Bellman till Ruben Nilsons samtida Evert Taube och Birger Sjöberg samt vidare fram till senare tiders vislyriker som Olle Adolphson och Carl Anton.

"Balladen om Eken" är en hyllning till Stockholm med talspråkliga vändningar och stockholms slang. Ruben Nilson målar ett brett svep över staden med nedslag i de flesta av de mest kända stockholmska byggnaderna och platserna, inte bara de vanliga turistmålen utan även "Stillett på Ön" - Långholmen.

1. Man skulle väl tona en sjucker ballad
om våran stad, ja om våran stad!
Men en ann' kan ju inte snacka så snyggt
så're låter så där som om de vore tryckt.
Men ge bäng i de! Vill ni följa me
på en långpromenad här i våran stad?
Här i våran stad, i Eken.
  2. Vi låssas vi träffas en snarfager kväll
ve båtarna där ve Grand Hotell,
där som nasarna becknar rabbel å snask
ja, å nyplockad mask, ett par spenn för en ask.
Här e strömmens brus! Vårat riksdagshus!
Å Norrbro, Rosenbad å en slottsfasad!
De e våran stad! Ja Eken.
  3. Sen flyger vi över till Västerbron.
I dikt å ton ska man ta motion!
Ser ni Stillett på Ön — å Pålsundets strand!
Gamla krokiga pilar å båtar på land.
Å Norr Mälarstrand me ett långt, långt band
utav lykter i rad! De e våran stad!
De e våran stad, ja Eken.
- [---]

En språklig egenhet, som Ruben Nilson sällan använder, är de inrim där cesuren rimmor med versslutet, s.k. bindrim, vilka i "Balladen om Eken" uppträder i femte och sjätte versraden: mask - ask, brus - hus, Rosenbad - slottsfasad, och ibland även i versrad tre och fyra. Bindrimmen ökar takten och skapar en

känsla av entusiasm från diktjagets sida och en ivrig önskan att stolt visa upp och berätta allt om "vår stad, ja Eken". Konstnären/vislyrikern Ruben Nilson målade tavlor har ofta stockholmsmotiv. En av dem finns som omslag till visamlingen *Balladen om Eken och andra visor*:

"Till bröderna i Klara" är en hyllning till Klarabohemernas krets. Redan i visans första versrad vänder sig diktarjaget till konstnärsbröderna i Klara, både författare och bildkonstnärer: "bröder som slåss med palett och ord". Förhoppningen att de konstnärer och författare som lyckas nå berömmelse skall återkomma till Klarakvarterens ölschapp blev i verkligheten en önskedröm. De konstnärer som lyckades publicera sig och blev kända återkom sällan till Klara, åtminstone inte för längre tider. Emil Hagström och Nils Ferlin hörde till dessa. Den som förblev en "bitter och sur [...] fattig bohem", liksom Ruben Nilson, får mörka funderingar om "rep och snara".

[--]

3. Den ena har tur
med det lilla han gjort
och blir borta ett tag
på nån noblare ort.
Men bitter och sur
går en annan alltfört
och funderar på rep och snara.
Ja, den ena han finner
sej plötsligt berömd,
och en annan försvinner
förgäten och glömd.
Men man har som på känn
att dom kommer igen
till ett ölschapp i gamla Klara.

4. Ja skål för vår stad
och för Klaras kvarter!
Här går ekot ännu
från de spruckna klaver.
Här sjöng väl en glad
rokokokavaljer
i en larmande brödraskara.
Kanske möter man här på
en gata nånstans

någon yngling som bär på
ett öde som hans.
Kanske skymtar hans drag
i bohemernas lag
på ett ölschapp i gamla Klara.
[--]

Traditionens röster

Vi har redan i det föregående noterat flera exempel på intertextuella beröringspunkter i Ruben Nilsons visor till andra vislyriker och verk. I många fall är dessa intertexter mer subtila, men på originalet till den opublicerade "Konung Erik" har Ruben Nilson även, med självironi, iklätt sig sättares roll och skriver som anmärkning:

Här tycks föreligga ren literär stöld. Texten är så gott som ordagrant hämtad ur Grimbergs "Svensk historia för folkskolan" dessutom påminner handstilen väl mycket om Bellmans, och paperett är på pricken detsamma som Birger Sjöberg använde. När därtill kommer, att musiken är lånad, så tycks herr Nilsons andel i föreliggande opus inskränka sig till namnteckningn, vilken av allt att döma är äkta. (Sättares anm.)

Med självklar naturlighet pekar han, utan att behöva hyckla, på några av de vislyriker som han uppskattat och vars texter han interfolierat i sina egna visor på olika sätt. Ibland bara som ett svagt eko, ibland i form av citat. "Han sjöng av sina egna Bellmanslåtar", säger en av Ruben Nilsons arbetskamrater,²⁶ och i visan "Till bröderna i Klara" uttalas släktskapet med Bellman öppet.

Här sjöng väl en glad
rokokokavaljer
i en larmande brödraskara.

"Fjärilen i Hagalund", postumt publicerad, är en ironisk parafraas på "Fredmans sång nr 64" med dess inledande "Fjäriln vingad syns på Haga". Även Birger Sjöberg har i "Fjärilen på Haga" genom Frida och bodbiträdet kommenterat Bellmans visa ur småborgerlig synvinkel. Ruben Nilson tar däremot upp en dialog med "Bellman eller va han heter" utifrån sina fack och fackliga kunskaper, vilket ger den för Ruben Nilson typiska ironiska verkan.

Vad menas me att "skjul tillaga"
va säger Träarbetarnas Förbund?

Nä, sånt kan låta fint i Haga,
men säj'et aldri här i Hagalund.
För vi kan snacket
i byggnadsfacket
å vi kan bygga kåkar me bå tak å grund!
[---]
- Å vad beträffar "små najader"
som sprutar vådis rakt på körkans tak
så ska väl sånna eskapader
me kraft beivras å bli rättslig sak.
Tänk va de kostar
om plåten rostar!
De reppareras ej me snille å me smak!

"Jag längtar till Sibirien" är en bitterljuv beskrivning av arbetarstadsdelen i norra Vasastaden i Stockholm som fick sitt öknamn när området bebyggdes under senare delen av 1800-talet, och det ansågs då som avlägset beläget. Det upplevdes som en förvisning att behöva flytta dit. Familjen bodde här mellan 1894 och 1901, fram till dess att Ruben Nilson var 8 år gammal. Naturen beskrivs som karg och fattig med "maskrosgull, [...] träskängar, [...] utkantsblomster, [...] kardborreskogar, tisteldungar, bolmörtsbuskar och nässelsnår". Samtliga växter är ogräs, vilket är ett ovanligt, nästan ohört inslag i andra naturdikter. Trots den kärva och ogästvänliga naturen uttrycks en delvis nostalgisk längtan till en evig vår i barfotaspår.

Jag längtar till Sibirien,
till grobladslycka och maskrosgull.
- Men aldrig så kommer den tiden igen
till Körsbärshagen,
Lill-Jansskogen,
träsket, bergen och
Roslagstull.
Träskängen blommar,
vindarna sår
utkantsblomster
i barfotaspår.
Kardborreskogar, tisteldungar,
bolmörtsbuskar och nässelsnår.
Ogräs och ungar

och evig vår

Nils Ferlins "barfotabarn" ur dikten "Du har tappat ditt ord" återklingar här i "barfotasår". Titeln på Ruben Nilsons dikt signalerar ett klart samband med Birger Sjöbergs "Jag längtar till Italien". Den karga och fattiga naturen i Ruben Nilsons visa står i skarp kontrast till det soldränkta Italien: "Italiens sköna land / där små citroner gula, de växa uppå strand, / där näktergalar drilla".

Kontrasten mellan de båda visorna är skärande, men en ljusglimt, om än liten, finns även i Ruben Nilsons text, där det trots ogräset finns ett hopp om "evig vår". Ett hopp som med Ruben Nilsons pessimistiska syn även kan tolkas som dess motsats - en dödslängtan.

[ILLUSTRATION 6]

Kung Alkohol

Illustration av Ruben Nilson.

Kung Alkohol i "Spritfolkets sång" nämns endast vid namn i första strofen. Troligen är det han som för ordet i den andra strofen, men inte heller här ges någon beskrivning på hans utseende. Ruben Nilsons egen illustrationen adderar information till texten och visar hur textens gestalter, föremål och miljö ser ut. Rokokostol, rokokokläder, rödmosig, lagerkrans av vinblad, halvsovande, överviktig. Kung Alkohol framställs som en Gulliver på ön Lilliput, medan "spritfolket" med händerna uppsträckta hyllar honom, och på stegar som påminner om "jakobsstegar" klättrar de upp mot alkoholens himmelrike.

Vi äro spritfolk!
Vi älska spriten, vi älska ruset,
vi kråla som paddor för kung Alkohol.
Vi älska glaset, vi älska kruset,
vi älska fyllslaget, öronsuset,
delirium är vårt levnadsmål.
Vi älska spriten som läker såren
och lindrar smärtan uti vår kropp,
vi älska ruset som lär oss glömma
allt dumt på jorden, som lär oss drömma
om ungdomstiden, om ungdomsvåren,
då vi ännu hade kvar vårt hopp.

Vi konsumera allt vad man ger oss,
och aldrig fåfångt nå'n jäkel ber oss
att vara glada och ta en sup,
vi tупpa av och vi svina ner oss,
och vi ge fan i om någon ser oss
på alla fyra i rännstens djup.
[---]

Broder!
Vill du spriten,
vill du ruset,
vill du dyrka Alkohol?
Vill du söka
tröst vid kruset,
vill du säga skål?
Vill du rumla,
vill du svira,
vill du vara as?
Vill du tumla
dig i bira
på ett glatt kalas?
Vill du dränka
sorgen, broder,
vill du vara svin?
Vill du sänka
dig i floder
utav ädelt vin?
Vill du supa
sista tåren,
vill du bråka, slåss,
vill du stupa
full på båren?
— Då är du en av oss,
då är du spritfolk.

Texten kan ses som en invigningsceremoni i den proletäre Kung Alkohols rike, och inleds med en predikan till alkoholens lov. Den brännvinsfinkelosande, närmast självmordiska backanalens lovprisning växlar mellan det negativa och positiva. Negativismerna ”kråla som paddor”, ”öronsuset, delirium är vårt

levnads mål” och ”tuppa av och svina ner oss”, kontrasteras mot det positiva ”glömma allt dumt på jorden”, ”läker såren och lindrar smärtan”, ”mod till att dras med livet” och ”tröst när som packet hånar”. Det ständigt upprepade ”vi” ger texten dess predikoton och förmedlar känslan av samhörighet i ”riket”. Efter den inledande predikan påbörjas med imperativet ”Broder!” ett frågebatteri där den nye medlemmen i alkoholens rike skall avge, inte högtidliga löften som i Bacchi orden, utan betydligt mer prosaiska svar för att bli installerad och accepterad i Riket. Upprepningen av ”vi” övergår nu till frågeordet ”vill”. ”Denna dityramb [...] står [...] på intet vis tillbaka ens för 1600-tals poeten Lasse Lucidors kraftigaste dryckesvisor” skrev Torsten Svedfeldt i sin recension.²⁷ Av de texter i vissamlingarna som Ruben Nilson inte själv tonsatte är ”Spritfolkets sång” en av de två som inte heller tonsatts av andra vissångare, och en av de mycket få som aldrig givits ut på fonogram. De groteska hyperbolerna i ”Spritfolkets sång” hör till dryckesvisans vokabulär. Visan innehåller dock inte någon direkt uppmaning att skåla, men avslutning då den nye brodern accepterats i alkoholens rike innehåller indirekt ett ”Låt oss skåla!”. En recensent av *Vanvördiga visor* skrev, med positiva förtecken, angående ”Spritfolkets sång”, att ”det är verkligen en fruktansvärd sång, frän som finkel och obarmhärtig som ett bakrus.”

Språkliga komponenter i Ruben Nilsons visor

Det enkla, ”låga” språket och även dialekten är inte sällan använda i svensk dikt konst. Redan Lars Johansson, Lucidor, (1638-1674) och Israel Holmström (1661-1708) använde ”ord och uttryck från det lägre folkspråket, särskilt Stockholms-dialekten”.²⁸ Israel Holmström poesi ligger närmare det stockholmska talspråket än någon samtida poet, och han använder s.k. stockholmsrim, dvs rim av typen *väl:fel* där långt ä och e uttalas lika. Även Carl Michael Bellman utnyttjar stockholmsrim och talspråket, speciellt markant i inledningen av *Fredmans Epistel nr 33*, för att skapa en närvarokänsla.

Slang betecknar vanligen ord som inte är accepterade i mer vårdat språk. Detta vardagliga talspråk består av ett visst ordförråd och dialektala former och uttal, oftast av personer med låg social status, en sociolekt, och är i huvudsak ett storstadsfenomen. Ord som frekvent används som slang mister efterhand sin prägel av slang och kan efter en tid bli del av det normala talspråket och i vissa fall även infogas i det vårdade skriftspråket. Slangord är ofta inlån från andra språk, t.ex. franskan under 1800-talet och vid sekelskiftet 1900 från engelskan. Många äldre slangord har sitt ursprung i finskan och romani, men

även från västgötaknallarnas hemliga ordförråd, månsing.²⁹

Språket i Ruben Nilsons texter är alltid enkelt talspråkligt och ett par visor är skrivna helt på stockholmslang. Särskilt utmärkande är detta i "Balladen om Eken."³⁰ "Ficktjyvens visa" har i originalmanuskriptet i SVA den onekligen stockholmska titeln "Fossikespanarens visa."³¹ Även om Ruben Nilsons språk är enkelt vardagligt, så är hans ordval relativt sett mycket varierat.³²

Det talspråkliga uttrycksättet i hans visor bygger på flera olika språkliga element. Det grundläggande är slangorden,³³ vilka dock sammanlagt endast uppgår till ett fyrtiotal i de tre vissamlingarna.³⁴ Flest ord av denna typ ingår i den tredje vissamlingen där titelvisan "Balladen om Eken" står för mer än hälften av samtliga i samlingen. I *Vanvördiga visor* är merparten av slangorden koncentrerade till visan "Laban och hans döttrar", medan de få slangorden i den andra samlingen *Vår vackra värld* fördelar sig på fem av de 29 visorna. Av de totalt fyrtiotal slangord, som finns med i korpus, uppträder endast tre i mer än en visa. Det gäller "spat", månsingord för vatten, och "tji" med betydelsen noll, ingenting. Båda orden förekommer tidigast i Kotsinas material omkring år 1910. Det tredje ordet är "spenat" i betydelsen grönska, natur, vilket tidigaste förekomst är på 1930-talet. Av de ord som hänförts till kategorin slang har en del numera intagits i SAOL, såsom "spat" - vatten, "kvar" - sovplats, logi, "sne(d)" - berusad, "pröjsa" - betala, "nasare" - försäljare, dörrknackare, samtliga med anmärkningen "vardagligt". En del ord är så vanliga i dagens vardagsspråk att någon förklaring inte torde vara nödvändig, medan andra tarvar en uttydning, t.ex. "beckna" - sälja, "rabbel" - tidning, "flukta" - titta och tautologin "fluktutkik", "starrt" och "blask" - alkoholhaltig dryck, "sjucker" (romani) och "skarp" - vacker, "Stillot" (romani) - Långholmens fängelse, och "tona" - sjunga.

Noter

1 Slanguttryck i Ruben Nilsons visor är alltså relativt sparsamt förekommande. Däremot är andra typer av talspråkliga markörer betydligt vanligare. Det gäller olika former av avstympningar av ord. Särskilt vanlig är att konjunktionen "och" reduceras till ett "å". Sammandragningar av verb + pronomen är vanligt förekommande, exempelvis "ner'en" - ner den, "ber'en" - ber den, "haft'et" - haft det, "fått'en" - fått den, "emot'en" - emot honom (den). En annan mycket vanlig typ när det gäller verb är bortfall av slut-"de" och för alla ordklasser bortfall av slutkonsonant. Det mest förekommande fallen gäller bortfall av slutkonsonant, exempelvis "ja" - jag, "me" - med, "de" - det, "va" - var, vad. Det talspråkliga "vårat" och "våran" finns också representerat, liksom utbyte av "g" mot "j" i

”sāj; säja” och ”taji”. Ytterligare en språklig markör är specialuttryck inom olika hantverkaryrken vilka utnyttjas i några av arbetarskildringarna.

Det är många språkliga medel som bidrar till prägelns av enkel vardaglighet. I grunden är det visans generella enkelhet i form och innehåll som gör sig gällande även hos Ruben Nilson. Till detta kommer flera olika komponenter, främst bruket av slangspråk, vilket trots att det inte i antal ord räknat är särskilt stort, cirka 1 % av samtliga ord, så är det i kombinationen med talspråkliga markörer såsom avstympning och bortfall av slutkonsonant som talspråket dominerar i hans texter. Bildfattigdomen i dikterna förstärker textens realistiska framtoning. Det är dock inte någon enskild språklig komponent som skapar den talspråkliga enkelheten, utan en kombination av de olika elementen som stödjer varandra och understryker det enkla, ”låga” språket.

”den låten den är hans”

Ruben Nilson har kallats den svenska diktens, eller mer precist, den svenska visans förste proletärförfattare. Han delar användningen av det vardagliga språket och den enkla lyriska formen, vilka båda präglar hans visor, med många vislyriker. Samtidigt finns det i hans visor en rikt varierad ordsfatt från det ”låga” språket, sociolekten och stockholmsdialekten. Stockholmsskildringarna hör, vid sidan av arbetarskildringarna, till några av hans mest genomarbetade visor. Det realistiskt jordnära draget i merparten av Ruben Nilsons visor finns där som en självklarhet liksom hos de övriga arbetarförfattarna. ”Det är en lisa att vända sig till en så absolut anspråkslös och så absolut genuin sak som Ruben Nilsons naivistiska visor. [---] Någonting märkligt eller i minsta mån höglitterärt är det inte frågan om. Men det svävar över några av dessa texter ett knappt antytt leende som kommer Stockholm att likna sig självt”, skrev Gunnar Ekelöf i *BLM* 1947, samtidigt som Ruben Nilsons offentliga röst i stort sett sloknade. De tre vissamlingar som han givit ut planerade han att utöka med en fjärde och hade skrivit vistexter till, men han hade ”inte idats” som han själv uttryckte det.

Ruben Nilson använder i sina arbetarskildringar sin långa erfarenhet som yrkesarbetare, och skapade mustiga berättelser i visans form med den stolte yrkesarbetaren som centralgestalt. Dessa är kvantitativt inte omfattande, men hör till hans mest särpräglade visor. Han målar inte upp någon idealgestalt, utan till beskrivningen av det tunga kroppsarbetet läggs bilderna av drickande, slagsmål och flickorna vid hans sida. Härigenom befäster han schablonbilderna av den proletära arbetaren, men ironin, satiren och hyperbolen motsäger ofta

schablonerna. Hans anarkism, oviljan att följa den gängse normen, vikten av kamp för jämställdhet mellan klasserna, ”kriget för rätten att få äta sig mätt” kombineras med en extrem individualism och fokus på den stolte arbetaren. Gamla Testamentets berättelser, vilka var en självklar och viktig del av tidens folkskoleutbildning, bildar klangbotten i hans vislyrik där det realistiska anslaget och det korthuggna tilltalet är naturliga delar. Hans bibelpastischer är ett av de senaste bidragen i genrern som har lång tradition i svensk visa. Den hårda och satiriska kritiken mot den kristna lärans dubbelmoral visar upp hans starkt ateistiska sida och de antimilitaristiska visorna tillhör några av hans främsta med sitt idépolitiskt hårda budskap. Den mörka ton som inte sällan smyger sig in i Ruben Nilsons visor har samband med hans ofta uttryckta pessimistiska livssyn, och övergår ibland till en leda vid livet.

De intertextuella sambanden till visor av andra vislyriker som vi funnit är inget specifikt för Ruben Nilson utan utgör en del av litteraturen under alla tider. Den uppträder i form av genklanger, halvcitat, ekon och viskningar från tidigare texter, alla mer eller mindre medvetna. Den ger texterna en extra dimension, och hos läsaren/lyssnaren uppstår ofta ett igenkännandets glädje - ”the chock of recognition” som Peter Welding, musikjournalist med blues som specialitet, uttrycker det. I Ruben Nilsons texter hör vi återklanger från tidigare vislyriker såsom Bellman och från hans samtida Nils Ferlin och Birger Sjöberg.

Ruben Nilson hör till de proletära realisterna i svensk litteratur. Han var auto-didakt liksom de flesta Klarabröderna, en särling och ensling som oftast sökte sig bort från kamratkretsen. Hans arbetare- och stockholmskildringar med den jordnära realismen, vardagsspråket och stockholmsidiomet, det ironiska och galghumoristiska är hans särart som den svenska visans förste arbetarförfattare. Genom de särdrag som kännetecknar Ruben Nilsons texter är det inte svårt när man hör hans visor att utbrista: ”Den låten den är hans!”

Artikeln är en omarbetad och förkortad version av en uppsats framlagd vid Lunds Universitet, litteraturvetenskapliga institutionen. Den ursprungliga versionen med fullständig not- och litteraturförteckning, samt uppgifter om recensioner av de tre vissamlingarna finns tillgänglig i Svenskt Visarkivs bibliotek. Till arbetet finns ett appendix med en fullständig förteckning av originaltexterna i Svenskt Visarkiv.

Källor

- Heijbel, Matts 1993. Ruben Nilson. Visdiktaren – Konstnären – Plåtslagaren. Södertälje.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1996. Stockholms slang. Stockholm.
- Lång, Helmer 2001. "När arbetarna fattade pennan. Arbetets söner. 15. Trettiotalister. Visdiktare och poeter", i Skånska Dagbladet 2001-04-29.
- Olsson, Bernt & Algulin, Ingemar 1995. Litteraturens historia i Sverige. Stockholm.
- Trägårdh, Kurt G. 1993. Ruben Nilson 100 år. Stockholm.
- Westerström, Jenny 2006. Klara var inte Paris. Stockholm.
- Wrangel, Ewert 1888. Det carolinska tidevarfvets komiska diktning. Wexjö.

Noter

- 1 Matts Heijbel 1993, s. 88, anger även 1933 och 1934, men Liljevalchs konsthall kan bara bekräfta de två första årtalen. För Karl Nordin i *Stockholms Tidningen*, 1931-03-03, berättar Ruben Nilson att han deltagit i en juryutvald utställning 1930, och att han till 1931 års utställning var inbjuden att deltaga.
- 2 Heijbel 1993, s. 30.
- 3 Samfundet Visans Vänner bildades 1936 av bl.a. Evert Taube och skeppsredare Sven Salén, som ett forum för den traditionella visan.
- 4 Kortfattad levnadsbeskrivning av Ruben Nilson i Svenskt Visarkiv (SVA).
- 5 Kortfattad levnadsbeskrivning av Ruben Nilson i SVA.
- 6 Heijbel 1993, s. 115.
- 7 *Fred Åkerström sjunger Ruben Nilson*, MLP 15143, 1963, och *Fred Åkerström: Mera Ruben Nilson*, MLP 1971. Återutgivna på CD 1990 Metronome 9031-70853-2 och Metronome 9031-70854-2.
- 8 Jenny Westerström 2006, s. 403.
- 9 Lars Westman, "Porträtt av vanvördig plåtslagare", i *Skogsindustriarbetaren*, nr 8 1959, s. 27.
- 10 Bernt Olsson & Ingemar Algulin 1995, s. 584. Uttalandet avser här specifikt 1600- och 1700-talsvisan, men gäller även för den svenska visan generellt.
- 11 *Nya Nisse* utkom under åren 1891 - 1917.
- 12 Kurt G. Trägårdh 1993. Trägårdh har försökt att ge troliga tillkomstpunkter för vissa visor. Se separat Appendix till föreliggande artikel i Visarkivets bibliotek: *Förteckning över samtliga vislyriska texter av Ruben Nilson*.
- 13 *Det handlar om visor. Ett program om och med Ruben Nilson*, P3 1967-11-11, kl 20.00 - 20.30.
- 14 Brev från Lars Hökerberg till Ruben Nilson, 11 augusti 1959, i SVA.
- 15 Se separat Appendix i Visarkivets bibliotek: *Förteckning över samtliga vislyriska texter av Ruben Nilson*.
- 16 *Det handlar om visor. Ett program om och med Ruben Nilson*, P3 1967-11-11, kl 20.00 - 20.30.
- 17 Ruben Nilson, citat efter Heijbel 1993, s. 15.
- 18 Heijbel 1993, s. 100 f.
- 19 Heijbel 1993, s. 101.
- 20 "Göteborgssystemet", som nämns i visan, är föregångaren till Systembolaget. *Nordisk familjebok*, Uggleupplagan, Stockholm 1909: "En anordning till nykterhetens befrämjande, enligt hvilken åt allmännyttiga bolag, som ej beräkna enskild vinst, anförtros utskänkning och utminuterung af brännvin samt andra brända och destillerade drycker. [...] Ursprungligen ingick i Göteborgssystemets idé, att hela vinsten skulle utnyttjas till arbetarklassens fromma."

- 21 Det första belägget för namnet "Gröna ön" som beteckning för Långholmen är från 1946, se Kotsinas 1996.
- 22 Trägårdh 1993, s. IV: Enligt Uno "Myggan" Ericson sjöngs *Den okände soldaten* av Gustaf Torrestad på Chinateatern 1942. Den tyska legionen krävde att visan skulle strykas från repertoaren, vilket så småningom skedde. Detta är i så fall en parallell till det som hände Karl Gerhards "Den okända hästen från Troja" 1940.
- 23 *Det handlar om visor. Ett program om och med Ruben Nilson*, P3 1967-11-11, kl 20.00 - 20.30.
- 24 Fred Åkerström, *Mera Ruben Nilson*, Metronome MLP 15435, 1971, CD 9031-70854-2, 1990.
- 25 Helmer Lång 2001.
- 26 Heijbel 1993, s. 81.
- 27 Torsten Svedfeldt, recension i *Aftonbladet* 1935-11-19.
- 28 Ewert Wrangel 1888, s. 90. För dialekt i den folkliga visan, se Sven-Bertil Jansson "Visan och dialekten" i *Noterat*, nr 3, 1996, Stockholm.
- 29 Ulla-Britt Kotsinas 1996, s. V f.
- 30 "Eken" som beteckning för Stockholm är tidigast belagt 1892, av "Storhäcken" ett månsingord (västgötaknallarnas hemliga ordförråd) för Stockholm. Se Kotsinas1996, uppslagsord "Eken".
- 31 Ordet "fossika" - ficka, och "fossikespanare" - ficktjuv, är tidigast belagt 1912, ursprunget är romani, se Kotsinas 1996.
- 32 Det s.k. Type/token ratio, dvs totala antalet ord i förhållande till antalet unika ord i en korpus, är för Ruben Nilsons tre vissamlingar 3,5, jämfört med Carl Michael Bellmans Fredmans Epistlar vilka ger ett värde på 3,7, Bob Dylan 11,7 och en korkordans gjord över amerikansk "pre-war"-blues, i vilket användandet av formler är mycket frekvent, som ger ett värde på 33,5. För dessa senare uppgifter, se författarens "Blues-influenser i Bob Dylans sena sånglyrik", (LIV602, 2005-06-03), appendix A. www.dylan61.se/Blues-influenser%20i%20Bob%20Dylans%20lyrik%20-%20kortversion.pdf
- 33 Som slangord har endast räknats de ord som kunnat verifieras i Kotsinas 1996.
- 34 Totala antalet unika ord i de tre vissamlingarna är cirka 4.000.

